

<https://doi.org/10.28925/2412-124X.2024.13.7>

УДК 37.091.113:174

Алла Москаленко<https://orcid.org/0000-0002-7905-4532>

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник декана факультету психології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, 01033, Київ, Україна,
alla_moskalenko@knu.ua

СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ В МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ

Сучасні управлінці закладами освіти слугують репрезентантами керівної ланки управлінської парадигми. Ефективна формація їх компетентності у процесі професійної підготовки будується в синергії з професійною етикою. Основою останньої слугує фундаментальна підготовка в межах освітньої програми підготовки майбутніх управлінців. Метою статті є розширений аналіз сучасних технологій формування професійної етики майбутніх управлінців закладами освіти у процесі професійної підготовки. У дослідженні було задіяно ряд загальнонаукових методів: аналіз, синтез, структурно-логічний та порівняльний методи, узагальнення. Досліджено специфіку традиційних підходів до формування системи професійної етики управлінців. Визначено сутність технологій формування професійної етики в майбутніх управлінців закладами освіти, ідентифіковано їх роль у процесі формування успішної кар'єри. Встановлено, що система фахової підготовки майбутніх управлінців закладами освіти повинна поєднувати фундаментально-теоретичні та багатофункціональні професійно-прикладні складники їхньої професійної етики, що сприятиме поглибленню формування професійної компетентності. Запропоновано використання синергійного впливу класичних та інноваційних педагогічних технологій, інтегрального принципу побудови вивчення фахових дисциплін, а також розширення спектру можливостей для самоосвітньої діяльності студентів для ефективного формування стійкої професійної етики. Обґрунтовано психологічну основу механізмів формування професійної етики майбутніх управлінців закладами освіти, зокрема – виокремити професійну самооцінку, професійну самосвідомість та професійну ідентичність.

Ключові слова: майбутні управлінці закладами освіти, освітній процес, професійна етика, професійна підготовка, технології, формування професійної етики.

Вступ. Професійна підготовка майбутніх управлінців закладами освіти – це педагогічний процес, очікуваним результатом якого є досягнення фахової компетентності. Професійна компетентність є важливою характеристикою професійної діяльності, що синтезує його інтегративні здібності, знання та особистісні якості. У окресленому контексті особлива роль відводиться професійній етиці.

Останнім часом у національній сфері професійної підготовки управлінців велика увага приділяється формуванню компетентності майбутніх фахівців у сфері професійної етики в контексті мультифакторного підходу та цифровізації сучасного ринку праці. При цьому актуалізується необхідність у формуванні ділового спілкування, що визначається рівнем наявних компетентностей в усній та письмовій професійно-діловій комунікації. Сучасний управлінець закладом освіти повинен не лише володіти навичками застосовування на практиці

загальноприйнятих правил етики спілкування, але й реалізовувати власні внутрішні моральні переконання, сприяти налагодженню комунікаційного процесу, підвищенню ефективності діяльності освітньої установи.

Водночас неналежний рівень налагодженості комунікації між ринком праці та системою професійної підготовки призводить до формування кластеру незатребуваних управлінців, які володіють неактуальними професійними спрямуваннями та компетентностями. Окреслена ситуація актуалізує необхідність теоретичних та емпіричних наукових пошуків щодо адаптації процесу професійної підготовки до пріоритетів інформаційного суспільства. При цьому особлива увага приділяється компетентності фахівця в контексті професійної етики, що визначається співвідношенням його професійних навичок та професійно-психологічних якостей, його адаптаційній здатності та спрямованістю на безперервне самовдосконалення.

В окремих сучасних напрацюваннях висвітлюються структурні елементи професійної підготовки в аспектах формування етично-морального базису майбутньої діяльності управлінців (Хитько, Підлепян, 2023; Титаренко, 2023), вивчаються окремі аспекти професійної підготовки майбутніх управлінців у даному контексті (Reis, Fleury & Carvalho, 2021), аналізується алгоритм процесу формування професійних якостей майбутніх менеджерів (Gorski et al., 2023; Baird, 2019). Водночас у деяких нещодавніх напрацюваннях як пріоритет оптимізації системи професійної підготовки позиціонується парадигма досліджуваного явища в контексті особистісної зрілості та залучення функціоналу міждисциплінарної інтеграції (Trevino & Nelson, 2021; Biesta, 2020).

Концептуальні горизонти досліджуваної проблематики розширюються в напрацюваннях вчених G. Head (2020), J. W. Weiss (2021), які розробляють індивідуалізований підхід до формування професійної етики на основі принципів міжкультурної та інформативно-операційної комунікації, а також стійкої системи моральних переконань. Детальну аналітику досліджуваного явища реалізують науковці L. Măță et al. (2020), K. Murkatik, et al. (2020), котрі оцінюють компетентність управлінця в умовах індустрії 4.0. Вагомий внесок у дослідження проблеми здійснили також вчені J. Borenstein, A. Howard (2021), M. T. Tatto (2021), які пропагують підхід до трансформації парадигми професійної етики у вищій освіті в напрямку персоналізації педагогічних технологій.

Разом з тим технології формування професійної етики майбутніх управлінців закладами освіти в процесі навчання на сьогодні досліджені не в повній мірі. Без належної уваги залишається проблематика адаптації педагогічних технологій професійної підготовки управлінців до вимог сучасного суспільного поступу.

Мета дослідження – розширений аналіз сучасних технологій формування професійної етики майбутніх управлінців закладами освіти в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Методологія. У процесі дослідження було використано низку загальнонаукових методів, у зокрема структурно-логічний метод – з метою розроблення пропозицій щодо вдосконалення технологій формування професійної етики в майбутніх управлінців; аналіз та синтез – для вивчення актуальних теоретичних концептів і наукових напрацювань щодо проблематики професійної освіти, уточнення термінологічного апарату, оцінки впливу глобалізації на освітній процес; порівняння – задля систематизації концептуальних підходів до дефініції базових понять та критеріїв вибору ефективного інструментарію технологій освіти в контексті формування стійкої професійної етики, ідентифікації дотичних ризиків і перешкод.

Результати дослідження. Технології формування професійної етики в майбутніх управлінців закладами освіти у процесі професійної підготовки детермінуються механізмами стимулювання інноваційної поведінки та творчої активності майбутніх управлінців у науково-інноваційному середовищі закладів вищої освіти (ЗВО). Концепт «науково-освітнє середовище ЗВО» необхідно розглядати як сукупність взаємозалежної та всебічної науково-освітньої, навчально-методичної, науково-педагогічної, управлінської та проектної діяльності всіх структур ЗВО, що мають

інноваційно-цільову єдність у забезпеченні якості підготовки майбутніх управлінців закладами освіти згідно з актуальними вимогами (Хитько, Підлеп'ян, 2023; Титаренко, 2023).

Інноваційно-цільова єдність освітнього середовища та проектної діяльності ЗВО (науково-освітньої, соціально-розвиваючої тощо), що володіє всіма ознаками цілісної багатофункціональної дидактичної системи фахової підготовки майбутніх управлінців, позиціонується як єдине структурно-функціональне утворення. Під його впливом очікуються такі позитивні зміни, як підвищення рівня готовності студентів до творчої діяльності та безперервного професійного саморозвитку; формування здатності бачити, осмислювати і долати чинники, що перешкоджають інноваційній діяльності в межах освітніх завдань і цілей; підвищення мотивації до більш активної науково-освітньої діяльності студентів та їхнє прагнення розв'язувати складні квазіпрофесійні завдання; потреба в самоактуалізації, підвищенні рівня соціальної зрілості, самоорганізації й освітнього самоменеджменту (Reis, Fleury & Carvalho, 2021).

Інноваційно-цільова єдність освітньої середовища та проектної діяльності ЗВО успішно формується на основі єдиних цілей і завдань ЗВО, його норм і традицій, а також корпоративних цінностей і культури освітнього співробітництва в системі «викладач – ЗВО – студент» і стосується психолого-педагогічних детермінант успішної підготовки випускника до професійної діяльності. Саме інноваційно-цільова єдність освітнього середовища та проектної діяльності ЗВО є тим простором, в якому відбувається розвиток професійно і соціально-значущих якостей особистості майбутніх управлінців закладами освіти, а також надання їм можливості самостійного вибудовування вектора досягнення вершин професійної творчості, формування позитивного Я-образу.

Система фахової підготовки майбутніх управлінців в умовах інноваційно-цільової єдності освітнього середовища та проектної діяльності ЗВО повинна ґрунтуватися на парадигмі «саморозвиток як становлення» (культурно-психологічна доцільність), що слугує основою формації професійної етики майбутнього управлінця. Лише в цьому випадку освітнє середовище перетворюється у відкритий розвиваючий освітній простір, в якому освітні можливості студентів пролонгуються в їхній практичній діяльності і сприяють формуванню ресурсів творчого саморозвитку, а також толерантно-діалогічній професійній позиції.

Реалізація окресленої педагогічної умови спрямовується на створення механізмів стимулювання інноваційної поведінки та творчої активності студентів у науково-інноваційному середовищі ЗВО шляхом максимального використання ресурсів справжньої модернізації освіти (управлінських, науково-освітніх, організаційно-змістовних, матеріально-технічних та фінансових). Це створює унікальні можливості диверсифікації освітнього середовища ЗВО, цілеспрямовано забезпечує гуманітарну й інтелектуальну взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу «студент – ЗВО»; навчально-методичного забезпечення системи фахової підготовки майбутніх управлінців, зорієнтованого на формування всіх визначених компонентів професійної компетентності; широкого залучення студентів до наукової і проектної діяльності факультету та ЗВО, а також впровадження компетентнісно орієнтованого дуального наставництва, яке передбачає інтеграцію науково-педагогічних кадрів профілюючої кафедри і наставників (компетентнісного фахівця – супервізора), широкого використання комплексу інноваційних освітніх технологій (інтерактивних – методу ситуаційного навчання «кейс-стаді» (case study method), ділових та рольових ігор, лабораторних і проектно-пошукових практикумів, методів розвитку професійного мислення, створення ситуацій інциденту тощо; проблемно-діяльнісних, продуктивних тощо), вибір яких визначається специфікою і особливістю діяльності управлінців освітніми закладами в сучасних умовах (Borenstein & Howard, 2021; Tatto, 2021).

Технології формування професійної етики в майбутніх управлінців закладами освіти вимагають розумного поєднання традиційних і продуктивних технологій і активних методів, форм навчання, зокрема й розглянутих, які моделюють та імітують реальні ситуації з повсякденного і професійного життя практичних управлінців. Використання спеціально розроблених завдань дає

можливість закріплювати отримані теоретичні знання за допомогою вправ, з метою прийняття професійно обґрунтованих рішень (Gorski et al., 2023; Baird, 2019). Значну ефективність демонструє функціонування позааудиторних соціально-розвиваючих заходів з метою розвитку і розкриття творчої індивідуальності майбутніх управлінців, набуття ними досвіду і мотивації до активної управлінської практики як професійної діяльності, зорієнтованої на довгостроковий свідомо позитивний результат як для особистості студента, так і для оточуючих і суспільства загалом.

Використання механізмів стимулювання інноваційної поведінки та творчої активності майбутніх управлінців у науково-інноваційному середовищі ЗВО, окрім досягнення зазначених цілей, спрямовується також на розв'язання таких *основних педагогічних завдань* з формування професійної етики, як:

- створення в студентів цілісного уявлення щодо професійної компетентності, її динаміки і місця в професійній діяльності управлінців закладами освіти;
- набуття студентами на матеріалах, що імітують професійну діяльність, соціального досвіду, зокрема міжособистісної і групової взаємодії, колективного прийняття рішень, здійснення співпраці тощо;
- розвиток у студентів професійного мислення: теоретичного, практичного, системного, аналітичного та творчого;
- створення умов для формування у студентів особистісних установок і мотивацій;
- закріплення знань, умінь і навичок студентів у сфері професійної ділової взаємодії в умовах управлінської практики.

Кожен з окреслених напрямів охоплює теоретичний і методичний шари, які передбачають вибір: тієї або іншої моделі дидактичної комунікації (педагогічного спілкування) і її ціннісної основи (теоретичний шар), тих чи інших методичних, психотехнічних засобів організації взаємодії викладача та майбутніх управлінців (методичний шар). У виокремлених напрямках провідним є питання підвищення якості, продуктивності й ефективності системи фахової підготовки майбутніх управлінців у ЗВО (Borenstein & Howard, 2021; Tatto, 2021). Пошук напрямків, форм і способів підвищення якості навчання майбутніх управлінців закладами освіти в контексті формування професійної етики сфокусовано на таких моментах, як необхідність використання в дидактичній комунікації дослідних і практичних завдань, що дають змогу досліджувати важливі проблеми і змодельовувати значущі аспекти професійної діяльності (наприклад, використання системи навчально-професійних завдань), а також важливість процесів самодослідження і самовивчення майбутніх управлінців, які передбачають роботу з конкретними дослідницько-діагностичними методиками, тренінгами самопізнання і пізнання інших людей, з інтерактивними методами навчання.

Окреслені завдання доцільно використовувати не лише в межах аудиторної роботи, а й в межах проходження навчальних практик та самостійної роботи студентів. У різних завданнях акцент робиться на різні аспекти теоретичної підготовки майбутніх управлінців, зокрема:

- усвідомлення цінностей і умов взаємодії з колективом, акцент на світоглядний контекст знань і умінь, теорії і практики, вияви духовно-моральних (світоглядних) опор у виборі і здійсненні стратегій розуміння себе та іншої людини (клієнта), способів зовнішнього спілкування;
- з'ясування студентами специфіки умінь і знань, специфічності, контекстності осмислення реальності; способів розуміння душевної реальності іншого в тій чи іншій ситуації, виборі моделей спілкування, взаємодії і впливу;
- засвоєння специфіки особистісних і професійних моделей спілкування в управлінській практиці, осмислення ціннісного шару тієї чи іншої моделі і стратегії осмислення ситуації взаємодії.

Таким чином, у межах дослідження технології формування професійної етики в майбутніх управлінців закладами освіти у системі ЗВО доцільно розглядати як специфічну модель особистісно-професійних взаємин, зокрема таких, що реалізують консультативно зорієнтоване

педагогічне спілкування, в основі якого закладена ідея про те, що професійну компетентність майбутніх управлінців визначає їхня людяність, мудрість і проникливість («агент розуміння»), емпатійність і дар залученості («агент співпереживання»), дієвий потенціал і харизматичність («агент впливу») (Gorski et al., 2023; Baird, 2019).

Очікувані результати освоєння практикозорієнтованих дисциплін щодо формування професійної етики в системі фахової підготовки майбутніх управлінців у процесі професійної підготовки умовно можна диференціювати на три групи (Măță, Clîra & Tzafilkou, 2020):

- здібності, що характеризують готовність до виконання науково-практичного дослідження;
- здібності студентів, що характеризують їхню готовність до подання результатів дослідження;
- вміння майбутніх управлінців, що характеризують їхню готовність до діяльності в команді.

Зрозуміло, що в академічній формі аудиторного заняття можливо викласти лише загальну теорію методики практичної роботи управлінця закладом освіти. Водночас усе різноманіття варіантів поєднань діагностичних ознак залишиться за кадром, оскільки свідомо воно відтворюється лише в процесі практичного знайомства з тим чи іншим методом роботи, бажано – в зіставленні низки прикладів. Практичні заняття на освітньо-управлінській базі мають особливе значення і становлять основну частину навчального плану. Тому для організації та проведення практичних занять на спеціалізованих освітньо-управлінських базах потрібно обирати різноманітні установи, де студенти матимуть змогу відпрацьовувати навички практичної діяльності в реальних умовах.

Фахова підготовка майбутніх управлінців закладами освіти повинна вибудовуватися згідно з основними завданнями викладання в сучасній вищій школі. Фундаментальність підготовки забезпечує їхню мобільність, здатність оволодіння оновленою інформацією, новими діагностичними та корекційними процедурами, досягаючись шляхом спрямування освітнього процесу на оволодіння закономірностями науки управління, цілеспрямоване використання й інваріантність змісту навчальних дисциплін як засобу формування пізнавальної діяльності. Формування особистої етики в професійному полі майбутніх управлінців закладами освіти передбачає прийняття цілей і цінностей професійної діяльності, оволодіння засобами і способами її здійснення на основі певного образу професіонала. Їхня відповідність нормам, прийнятим у професійному співтоваристві, значною мірою забезпечує досягнення успіху в подальшій управлінській практиці.

У сучасних умовах у відборі змісту й організації практичних занять на спеціалізованих освітньо-управлінських базах доцільно враховувати, що будь-яке практичне заняття є для кожного студента своєрідним середовищем професійного зростання. Відповідно в процесі освоєння практикозорієнтованих дисциплін студенти виявляються зануреними в професійне середовище, спілкуючись з майбутніми колегами та суміжними фахівцями, виконуючи (під керівництвом викладача або супервізора) професійні обов'язки управлінця.

У системі фахової підготовки майбутніх управлінців закладами освіти необхідно виокремити три *умовних простори*, в яких студенти освоюють необхідні компетентності (Măță, Clîra & Tzafilkou, 2020):

- простір підготовки (знайомство з функціональними обов'язками фахівця-управлінця цієї бази, його правами і обов'язками, особливостями взаємодії з колегами і вивчення структури установи / бази тощо);
- простір досвіду (виконання функціональних обов'язків управлінця в реальних умовах);
- простір презентації (участь в обговоренні отриманих результатів з колегами і суміжними фахівцями спеціалізованої освітньо-управлінської бази).

Не менш важливим у реалізації технологій формування професійної етики в майбутніх управлінців закладами освіти є самоосвіта і саморозвиток, які позиціонуються як постійне

вдосконалення професійної компетентності майбутніх управлінців, що забезпечує потенціал їхнього професійного та особистісного зростання. Основними формами самоосвіти майбутніх управлінців на сьогодні вбачаються аналіз першоджерел і періодичних видань; професійне спілкування в галузевих спільнотах та на інтернет-сайтах, активна і пасивна участь в науково-практичних конференціях, семінарах, методичних об'єднаннях; участь у науково-дослідницьких програмах, консультування у фахівців профільних центрів; творча робота щодо створення чи апробації діагностичних і корекційно-розвивальних проєктів (Gorski et al., 2023; Baird, 2019).

Загальною дидактичною основою виокремлених педагогічних умов впровадження технологій формування професійної етики є їхня професійно-розвиваюча спрямованість і функціональна єдність. Реалізація розробленого комплексу педагогічних умов забезпечує інтелектуальний, комунікативний, моральний розвиток студентів у широкому соціально-професійному контексті, формування вмінь орієнтуватися в професійно-детермінованих ситуаціях та оцінювати їх з позиції універсальних моральних норм, адекватність самооцінки щодо власної професійної компетентності, відповідальність та активність у професійному самовдосконаленню. Комплексний характер технологій виявляється в тому, що вони забезпечують цілісність системи фахової підготовки майбутніх управлінців закладами освіти, її відповідність концептуальним параметрам і сприяють досягненню заданого результату системи – переходу студентів на більш високий, якісно відмінний рівень сформованості професійної компетентності.

Обговорення. Дефініція професійної етики майбутніх управлінців в аспекті відповідності вимогам змін сучасного ринку праці найприйнятнішого формулювання набуває в роботах дослідників L. I. González-Pérez, M. S. Ramírez-Montoya (2021), M. Cochran-Smith (2021), котрі витлумачують феномен професійної етики як соціокультурну основу розвитку закладу освіти. Варто підтримати наукову позицію вчених Y. S. Tsai et al. (2020), які вбачають поетапний взаємний зв'язок психологічних, культурологічних, етичних, деонтологічних напрямів навчання в системі професійної підготовки основою для ефективного застосування засобів міждисциплінарної інтеграції в процесі формування професійної етики.

Із метою досягнення ефективності технологій формування структурних компонентів професійної етики, що формує базис професійної підготовки, необхідно враховувати результати напрацювань науковців щодо ключових компетентностей. Необхідно зазначити, що багатофакторний процес розроблення системи професійної підготовки зумовив існування розбіжностей у підходах до формування її структури. Зокрема, учені A. Nguyen et al. (2023) аналізують технології реалізації інтегративної формальної, неформальної та інформальної форм професійної підготовки для формування відповідності та адаптивності системи професійної етики управлінця до сучасного ринку праці.

Узагальнюючи теоретико-методологічні підходи, проаналізовані й обґрунтовані в межах дослідження вчених I. Berchin, A. de Aguiar Dutra, J. Guerra (2021), варто зацентрувати увагу на концепції фахової підготовки майбутніх управлінців, в основі якої поєднані професійне методологування, філософські та загальнонаукові принципи й науково-методологічні підходи. Сучасні технології формування професійної етики в процесі професійної підготовки повинні опиратися на ідею розуміння фахової підготовки як діяльнісного освітнього процесу шляхом активізації рефлексивно-особистісної й професійної самовизначеності майбутніх управлінців у межах запровадження універсально-оригінальних та діяльно-результативних форм і методів навчання.

В основу фахової підготовки майбутніх управлінців закладами освіти ученими A. Burgess et al. (2020) обрано концептуальні засади, які на теоретичному, методологічному, конкретно-науковому та технологічному рівні всебічно розкривають її суть, зміст і особливості функціонування. Інноваційну концепцію фахової підготовки майбутніх управлінців при цьому варто розглядати як систему теоретико-методологічних положень, що визначають сутність, функції, структуру, моделі,

критерії, принципи і технології підготовки майбутніх фахівців, а також організаційні підходи щодо формування професійної етики в умовах модернізації вищої освіти.

Для ефективного функціонування педагогічних технологій формування професійної етики майбутніх управлінців закладами освіти приведеними дослідниками конкретизовані такі педагогічні умови, як реалізація аксіологічних аспектів фахової підготовки майбутніх управлінців; створення механізмів стимулювання інноваційної поведінки та творчої активності в науково-інноваційному середовищі ЗВО; забезпечення практикозорієнтованого характеру фахової підготовки майбутніх управлінців; активізація професійно-творчого потенціалу студентів-управлінців шляхом технологізації фахової підготовки.

Варто зауважити, що основу технології формування професійної етики майбутніх управлінців повинна формувати ефективна цілеспрямована навчальна діяльність із врахуванням основних змістових елементів морально-етичних норм, що містить у підґрунті конкретну ціль формування у вигляді ідеального уявлення результатів цього виду діяльності, з обов'язковим врахуванням специфічних особливостей і механізмів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було визначено сутність технологій формування професійної етики в майбутніх управлінців закладами освіти, ідентифіковано їх роль у процесі формування успішної кар'єри. Система фахової підготовки майбутніх управлінців закладами освіти повинна поєднувати фундаментально-теоретичні та багатофункціональні професійно-прикладні складники їхньої професійної етики, що сприятиме поглибленню формування професійної компетентності з використанням класичних та інноваційних педагогічних технологій, інтегрального принципу викладання фахових дисциплін, а також розширення спектру можливостей для самоосвітньої діяльності студентів.

Реалізація визначених педагогічних технологій фахової підготовки майбутніх управлінців закладами освіти передбачає спрямовану на формування професійної компетентності студентів навчально-професійну і дослідницьку практику, а також аудиторні та позааудиторні спеціально організовані практичні заняття, майстер-класи та роботу в супервізорських групах, приватне консультування, самоконсультування та взаємне консультування студентів, роботу в малих і великих тренінгових групах (професійні й особистісні тренінги) та групове консультування, навчальні тренінги, виконання групових проєктів, дискусії, дослідницька робота, а також особлива система спрямованих на самодослідження та саморозвиток творчих домашніх завдань.

Основними психологічними механізмами формування професійної етики майбутніх управлінців закладами освіти варто виокремити професійну самооцінку, професійну самосвідомість та професійну ідентичність. Професійна самосвідомість при цьому активно сприяє формуванню в студентів перспективного бачення власного професійного розвитку, впевненості в собі, інтеграції в управлінську діяльність.

Перспективи подальших досліджень. Формування стійкої системи професійної етики в майбутніх управлінців в освітній сфері в контексті динаміки вимог сучасного суспільства вимагає вдосконалення практичної методології та навчальних програм щодо підвищення самосвідомості та постійного самовдосконалення, що складає векторність подальших наукових розвідок із досліджуваної тематики.

Список використаної літератури

1. Титаренко А. Методи, форми і технології формування професійного іміджу майбутніх керівників закладів освіти: стан проблеми та сучасні тренди. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 14 (28). С. 1089–1100. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-1089-1100](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-1089-1100)
2. Хитько М., Підлепян Н. Стратегія управління якістю професійної освіти через розвиток людських ресурсів. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 2 (2). С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2023-2-10>

3. Baird A. M., Parayitam S. Employers' ratings of importance of skills and competencies college graduates need to get hired: Evidence from the New England region of USA. *Education + Training*. 2019. Vol. 61 (5). P. 622–634. DOI: <https://doi.org/10.1108/ET-12-2018-0250>
4. Berchin I. I., de Aguiar Dutra A. R., Guerra J. B. S. O. D. A. How do higher education institutions promote sustainable development? A literature review. *Sustainable Development*. 2021. Vol. 29 (6). P. 1204–1222. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.2219>
5. Biesta G. Education, measurement and the professions: Reclaiming a space for democratic professionalism in education. *Measuring Up in Education*. London: Routledge, 2020. P. 4–20. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429343421>
6. Borenstein J., Howard A. Emerging challenges in AI and the need for AI ethics education. *AI and Ethics*. 2021. Vol. 1. P. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43681-020-00002-7>
7. Burgess A., van Diggele C., Matar E. Interprofessional team-based learning: building social capital. *Journal of Medical Education and Curricular Development*. 2020. Vol. 7. DOI: <https://doi.org/10.1177/2382120520941820>
8. Cochran-Smith M. Rethinking teacher education: The trouble with accountability. *Oxford Review of Education*. 2021. Vol. 47 (1). P. 8–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/03054985.2020.1842181>
9. González-Pérez L. I., Ramírez-Montoya M. S. Components of Education 4.0 in 21st century skills frameworks: systematic review. *Sustainability*. 2022. Vol. 14 (3). DOI: <https://doi.org/10.3390/su14031493>
10. Gorski A., Ranf E., Badea D., Halmaghi E., Gorski H. Education for Sustainability – Some Bibliometric Insights. *Sustainability*. 2023. Vol. 15 (20). DOI: <https://doi.org/10.3390/su152014916>
11. Head G. Ethics in educational research: Review boards, ethical issues and researcher development. *European Educational Research Journal*. 2020. Vol. 19 (1). P. 72–83. DOI: <https://doi.org/10.1177/1474904118796315>
12. Măță L., Clipa O., Tzafilkou K. The development and validation of a scale to measure university teachers' attitude towards ethical use of information technology for a sustainable education. *Sustainability*. 2020. Vol. 12 (15). P. 62–68. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12156268>
13. Murkatik K., Harapan E., Wardiah D. The influence of professional and pedagogic competence on teacher's performance. *Journal of social work and science education*. 2020. Vol. 1 (1). P. 58–69. DOI: <https://doi.org/10.52690/jswe.v1i1.10>
14. Nguyen A., Ngo H. N., Hong Y., Dang B., Nguyen B. P. T. Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies*. 2023. Vol. 28 (4). P. 4221–4241. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w>
15. Reis D. A., Fleury, A. L., Carvalho M. M. Consolidating core entrepreneurial competences: toward a meta-competence framework. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2021. Vol. 27 (1). DOI: <https://doi.org/10.1108/IJEBR-02-2020-0079>
16. Tatto M. T. Professionalism in teaching and the role of teacher education. *European Journal of Teacher Education*. 2021. Vol. 44 (1). P. 20–44. DOI: <https://doi.org/10.1080/02619768.2020.1849130>
17. Trevino L. K., Nelson K. A. Managing business ethics: Straight talk about how to do it right. Hoboken, New Jersey: Wiley, 2021. 384 p. URL: <https://www.wiley.com/en-us/Managing+Business+Ethics%3A+Straight+Talk+about+How+to+Do+It+Right%2C+8th+Edition-p-9781119718857> (дата звернення: 20.08.2024).
18. Tsai Y. S., Rates D., Moreno-Marcos P. M., Munoz-Merino P. J., Jivet I., Scheffel M., Gašević D. Learning analytics in European higher education –Trends and barriers. *Computers & Education*. 2020. Vol. 155. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103933>
19. Weiss J. W. Business ethics: A stakeholder and issues management approach. Oakland, CA: Berrett-Koehler Publishers, 2021. 648 p. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3570920> (дата звернення: 20.08.2024).

References

Tytarenko, A. (2023). Metody, formy i tekhnolohii formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnikh kerivnykiv zakladiv osvity: stan problemy ta suchasni trendy [Methods, forms and technologies of forming the professional image of future heads of educational institutions: state of the problem and current trends].

- Scientific innovations and advanced technologies*, 14 (28), 1089-1100. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-1089-1100](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-1089-1100)
- Khytko M., & Pidlepian N. (2023). Strategy of vocational education quality management through human resource development. *Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Public Management and Administration*, 2(2), 50–55. <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2023-2-10>
- Baird, A.M., & Parayitam, S. (2019). Employers' ratings of importance of skills and competencies college graduates need to get hired: Evidence from the New England region of USA. *Education + Training*, 61(5), 622–634. <https://doi.org/10.1108/ET-12-2018-0250>
- Berchin, I. I., de Aguiar Dutra, A. R., & Guerra, J. B. S. O. D. A. (2021). How do higher education institutions promote sustainable development? A literature review. *Sustainable Development*, 29(6), 1204-1222. <https://doi.org/10.1002/sd.2219>
- Biesta, G. (2020). Education, measurement and the professions: Reclaiming a space for democratic professionalism in education. In *Measuring Up in Education* (pp. 4-20). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429343421-2/education-measurement-professions-reclaiming-space-democratic-professionalism-education-gert-biesta>
- Borenstein, J., & Howard, A. (2021). Emerging challenges in AI and the need for AI ethics education. *AI and Ethics*, 1, 61-65. <https://doi.org/10.1007/s43681-020-00002-7>
- Burgess, A., van Diggele, C., & Matar, E. (2020). Interprofessional team-based learning: building social capital. *Journal of Medical Education and Curricular Development*, 7. <https://doi.org/10.1177/238212052094182>
- Cochran-Smith, M. (2021). Rethinking teacher education: The trouble with accountability. *Oxford Review of Education*, 47(1), 8-24. <https://doi.org/10.1080/03054985.2020.1842181>
- González-Pérez, L. I., & Ramírez-Montoya, M. S. (2022). Components of Education 4.0 in 21st century skills frameworks: systematic review. *Sustainability*, 14(3). <https://doi.org/10.3390/su14031493>
- Gorski, A., Ranf, E. Badea, D., Halmaghi, E., & Gorski, H. (2023). Education for Sustainability – Some Bibliometric Insights. *Sustainability*, 15(20). <https://doi.org/10.3390/su152014916>
- Head, G. (2020). Ethics in educational research: Review boards, ethical issues and researcher development. *European Educational Research Journal*, 19(1), 72-83. <https://doi.org/10.1177/14749041187963>
- Măță, L., Clipa, O., & Tzafilkou, K. (2020). The development and validation of a scale to measure university teachers' attitude towards ethical use of information technology for a sustainable education. *Sustainability*, 12(15), 62-68. <https://doi.org/10.3390/su12156268>
- Murkatik, K., Harapan, E., & Wardiah, D. (2020). The influence of professional and pedagogic competence on teacher's performance. *Journal of social work and science education*, 1(1), 58-69. <https://doi.org/10.52690/jswse.v1i1.10>
- Nguyen, A., Ngo, H. N., Hong, Y., Dang, B., & Nguyen, B. P. T. (2023). Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies*, 28(4), 4221-4241. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w>
- Reis, D.A., Fleury, A.L., & Carvalho, M.M. (2021). Consolidating core entrepreneurial competences: toward a meta-competence framework. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(1). <https://doi.org/10.1108/IJEBR-02-2020-0079>
- Tatto, M. T. (2021). Professionalism in teaching and the role of teacher education. *European Journal of Teacher Education*, 44(1), 20-44. <https://doi.org/10.1080/02619768.2020.1849130>
- Trevino, L. K., & Nelson, K. A. (2021). *Managing business ethics: Straight talk about how to do it right*. John Wiley & Sons. <https://www.wiley.com/en-us/Managing+Business+Ethics%3A+Straight+Talk+about+How+to+Do+It+Right%2C+8th+Edition-p-9781119718857>
- Tsai, Y. S., Rates, D., Moreno-Marcos, P. M., Munoz-Merino, P. J., Jivet, I., Scheffel, M., & Gašević, D. (2020). Learning analytics in European higher education—Trends and barriers. *Computers & Education*, 155. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103933>
- Weiss, J. W. (2021). *Business ethics: A stakeholder and issues management approach*. Berrett-Koehler Publishers. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3570920>

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024

Прийнято до друку 28.11.2024

STRUKTURALNO-SKŁADNIKOWY MODEL KSZTAŁTOWANIA ETYKI ZAWODOWEJ PRZYSZŁYCH MENEDŻERÓW INSTYTUCJI EDUKACYJNYCH

Alla Moskalenko

<https://orcid.org/0000-0002-7905-4532>

Kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny,
Prodziekan Wydziału Psychologii, Narodowy Uniwersytet Kijowski im. Tarasa Szewczenki,
ul. Wołodomyrska 60, 01033, Kijów, Ukraina, alla_moskalenko@knu.ua

Współcześni menedżerowie instytucji edukacyjnych są przedstawicielami kluczowego szczebla zarządzania w ramach współczesnej paradygmy kierowniczej. Skuteczne kształtowanie ich kompetencji w procesie przygotowania zawodowego opiera się na synergii z etyką zawodową, której podstawą jest gruntowne przygotowanie w ramach programu kształcenia przyszłych menedżerów. Celem artykułu jest szczegółowa analiza współczesnych technologii kształtowania etyki zawodowej przyszłych menedżerów instytucji edukacyjnych w procesie przygotowania zawodowego. W badaniu zastosowano szereg metod ogólnonaukowych: analizę, syntezę, metody strukturalno-logiczne i porównawcze oraz uogólnienia. Przeanalizowano specyfikę tradycyjnych podejść do kształtowania systemu etyki zawodowej menedżerów. Określono istotę technologii kształtowania etyki zawodowej u przyszłych menedżerów instytucji edukacyjnych oraz ich rolę w budowaniu udanej kariery. Ustalono, że system przygotowania zawodowego przyszłych menedżerów powinien łączyć komponenty teoretyczne z wielofunkcyjnymi elementami praktycznymi ich etyki zawodowej, co przyczynia się do pogłębienia kompetencji zawodowych. Zaproponowano wykorzystanie synergicznego wpływu klasycznych i innowacyjnych technologii pedagogicznych, integralnego podejścia do nauczania przedmiotów zawodowych oraz poszerzenie możliwości samokształcenia studentów jako kluczowego elementu skutecznego kształtowania trwałej etyki zawodowej. Uzasadniono psychologiczne podstawy mechanizmów kształtowania etyki zawodowej przyszłych menedżerów, w tym uwzględnienie takich czynników jak samoocena zawodowa, świadomość zawodowa i tożsamość zawodowa.

Słowa kluczowe: *przyszli menedżerowie instytucji edukacyjnych, proces edukacyjny, etyka zawodowa, przygotowanie zawodowe, technologie, kształtowanie etyki zawodowej.*

STRUCTURAL-COMPONENT MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL ETHICS IN FUTURE MANAGERS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Alla Moskalenko

<https://orcid.org/0000-0002-7905-4532>

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Deputy Dean of the Faculty of Psychology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska Str., 01033, Kyiv, Ukraine,
alla_moskalenko@knu.ua

Modern managers of educational institutions serve as representatives of the management level of the management paradigm. Effective formation of their competence in the process of professional training is built in synergy with professional ethics. The basis of the latter is the fundamental training within the educational program of training future managers. The article is aimed at an expanded analysis of modern technologies of formation of professional ethics of future managers of educational institutions in the process of professional training. The study involved a number of general scientific methods: analysis, synthesis, structural-logical and comparative methods, generalization. It studies specificity of traditional approaches to formation of the system of professional ethics of managers. The essence of technologies for the formation of professional ethics in future managers of educational institutions is determined, their role in the process of forming a successful career is identified. It is determined that the system of professional training of future managers by educational institutions should combine fundamental-theoretical and multifunctional professional-applied components of their professional ethics, which will contribute to deepening the formation of professional competence. The use of the synergistic influence of classical and innovative pedagogical technologies, the integral principle of building the

study of professional disciplines, as well as the expansion of the range of opportunities for self-educational activities of students for the effective formation of sustainable professional ethics is proposed. The psychological basis of the mechanisms for the formation of professional ethics of future managers of educational institutions has been substantiated, in particular, to single out professional self-esteem, professional self-awareness and professional identity.

Keywords: *professional ethics; future managers of educational institutions; formation of professional ethics; technology; educational process; professional training.*